

ДОПОВІДЬ
ГОЛОВИ ДЕРЖАВНОГО КОМІТЕТУ АРХІВІВ УКРАЇНИ
О. П. ГІНЗБУРГ

Про підсумки роботи архівних установ України
за 2009 рік та завдання на 2010 рік

Шановні колеги!

Проведення підсумкової колегії – добра нагода відзначити здобутки 2009 р. та проаналізувати причини окремих прорахунків. Зробимо це відповідно до основних напрямів діяльності державних архівних установ.

Забезпечення збереженості та державний облік документів Національного архівного фонду.

У цілому нам вдалося вирішити низку проблем щодо забезпечення умов зберігання документів в архівних установах. Минулого року додаткові приміщення отримали 15 архівних відділів міських рад і 11 архівних відділів райдержадміністрацій, замінено приміщення 19 архівних відділів райдержадміністрацій та архівного відділу міської ради Миколаївської області.

Ремонт приміщень виконано в 92 архівах. У Державному архіві Закарпатської області завершено капітальний ремонт даху та стелі будівлі Береговського підрозділу архіву.

Завдяки встановленню додаткового стелажного обладнання збільшилася довжина полиць в архівосховищах ЦДАЗУ, Держархівах Харківської, Чернівецької областей, м. Києва та у 78 архівних відділах райдержадміністрацій і міських рад на 6 тис. 197,2 пог. м.

З метою запобігання несанкціонованому доступу до архівосховищ, вивозу або крадіжкам документів вжито заходів щодо посилення контролю за організацією охоронного режиму в архівних установах.

У Держархіві Київської області протягом року встановлено електронну систему контролю доступу до приміщень архіву, систему відеоспостереження в читальному залі.

Посилено пожежну безпеку у державних установах усіх рівнів. Спільно з органами протипожежного нагляду проведено перевірки протипожежного стану приміщень, архівосховищ, технічного стану електромереж та електроустаткування, розроблено додаткові плани заходів з посилення та контролю за дотриманням правил пожежної безпеки.

З метою поліпшення фізичного стану всіх видів документів тривало виявлення й облік документів, що потребують ремонту та реставрації, проводилася дезінфекція, дезінсекція і знепилення справ.

Здійснено ремонт 1,2 млн. аркушів, реставрацію 295 тис. аркушів документів, консерваційно-профілактичне оброблення 791 од. зб. страхового фонду, 7 тис. 313 од. зб. кінодокументів, 2 тис. 930 од. зб. фотодокументів, 2 тис. 775 од. зб. фонових документів, 1 тис. 078 од. зб. відеодокументів, опрацьовано і підшито понад 95 тис. од. зб., закартоновано 467 тис. 845 од. зб.

Тривало поповнення страхового фонду. На документи з паперовою основою державними архівами створено страховий фонд, що на 55 % перевищує заплановані обсяги. Найвищі показники мають ЦДІАЛ, ЦДІАК, державні архіви Київської, Чернігівської областей.

Страхове копіювання фотодокументів проводили ЦДКФФА, державні архіви Дніпропетровської, Житомирської областей. Державні архіви Житомирської і Миколаївської областей здійснювали страхове копіювання фоно- і відеодокументів. ЦДАГО придбав читальний апарат для перевіряння та описування страхового фонду.

Пріоритетним напрямом роботи державних архівів у минулому році було перевіряння наявності документів Національного архівного фонду. Цьому сприяло затвердження наказом Держкомархіву від 10 листопада 2009 р. № 190 галузевої Програми здійснення контролю за наявністю, станом і рухом документів НАФ на 2009–2019 рр. У середньому цей показник перевиконано на 25 %. Протягом року з розшуку було знято 109 справ у ЦДАВО, Державному архіві в АРК, держархівних Миколаївської, Херсонської, Хмельницької областей.

У більшості держархівів протягом року тривала робота з виявлення унікальних документів. ЦЕПК погоджено ановані переліки на 237 документів ЦДАВО, ЦДАГО, ЦДІАЛ, ЦДКФФА, ЦДАМЛМ, державних архівів Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей та м. Києва.

Держархівами ЦДАГО, ЦДІАК, ЦДІАЛ, ЦДКФФА, ЦДНТА, ЦДАМЛМ, Держархівом в АР Крим, державними архівами Волинської, Житомирської, Закарпатської, Київської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей та м. Києва проведено грошову оцінку 1 тис. 237 документів НАФ, страхування унікальних документів (Держархів Черкаської області, ЦДІАЛ).

Тривало поповнення Центрального фондового каталогу й уточнення даних карток фондів, проводилися роботи з обліку нових справ та їх надходження на постійне зберігання, у тому числі справ, які надійшли з-за кордону. Продовжується робота над електронною версією ЦФК.

Попри помітне поліпшення умов зберігання архівних документів, залишаються невирішеними питання матеріально-технічної бази

Виступ Голови Державного комітету
архівів України О. П. Гінзбург

державних архівів, забезпечення їх придатними для зберігання приміщеннями.

Через заборгованість перед генеральним підрядником “Планета-Буд” та відсутність фінансування у 2009 році припинилися роботи з будівництва комплексу споруд ЦДА України. Кошти на консервацію об’єкта, незважаючи на неодноразове звернення Держкомархіву до Кабінету Міністрів України, також не було виділено. Така ситуація може призвести до негативних наслідків, зокрема, корозії та неминучого руйнування будівельних конструкцій.

Не завершено будівництво держархівів Київської, Тернопільської областей та м. Севастополя. Залишається невирішеним питання щодо добудови до корпусу № 2 Держархіву Чернігівської області. Не виділялися кошти на облаштування будівлі “Закарпаткнига”, переданого в оперативне управління Держархіву Закарпатської області.

Залишається аварійною будівля Держархіву Одеської області, що створює загрозу для перебування у ній як працівників, так і користувачів.

Повністю вичерпано можливості для приймання документів на зберігання у десяти державних архівах: ЦДАК, ЦДАЛ, держархівах Закарпатської, Київської, Полтавської, Тернопільської, Харківської, Чернівецької областей, міст Києва і Севастополя. Сховища ще у дев’яти державних архівів заповнено на 90–99 %.

Невизначеним залишається становище ЦДАМЛМ України, у якого у 2010 р. закінчується термін договору оренди з Національним заповідником “Софія Київська”.

Через недостатній рівень захищеності архівних будівель і сховищ не забезпечується гарантоване зберігання документів НАФ. Зокрема, 36 % будівель державних архівів областей не забезпечено позавідомчою охороною, в архівних відділах райдержадміністрацій – 87 %, архівних відділах міських рад – 80 %.

У 19 % будівель, 48 % архівних відділів райдержадміністрацій та 38 % архівних відділів міських рад не встановлено охорону сигналізацію, а в 6 % будівель держархівів областей, 51 % архівних відділів райдержадміністрацій та у 37 % архівних відділів міських рад – протипожежну.

У держархівах областей не оснащено протипожежною сигналізацією 22 % сховища, охоронною – 33 % сховищ. У архівних відділах райдержадміністрацій і міських рад цей відсоток значно більший.

Серед інших проблем, що потребують невідкладного втручання, – потреба в оснащенні архівосховищ сучасними системами вентиляції і кондиціонування повітря, біозахисту документів і засобів їх зберігання, а також відновлення документів з біоураженнями, виникнення якого зумовлюється постійним порушенням температурно-вологісного режиму в сховищах.

Невідкладного вирішення потребує питання збільшення обсягів страхового копіювання документів НАФ, задля чого необхідно відновити діяльність лабораторій з виготовлення мікрофільмів страхового фонду і забезпечити їх відповідним сучасним обладнанням і матеріалами.

Через неякісні реставраційні матеріали у ЦДІАК не вирішеною проблемою залишається виникнення пліснявих плям на обкладинках справ. Обсяги робіт з реставрації, ремонту та мікрофільмування, що виконуються ДЦЗД, не задовольняють потреби архівів.

Таким чином, стан матеріально-технічної бази архівних установ, спричинений хронічним недофінансуванням архівної сфери та дефіцитом архівних площ, створює загрозу зберігання документів НАФ – скарбниці національної пам’яті українського народу.

Формування Національного архівного фонду

У минулому році державні архіви України виконали завдання щодо комплектування всіма видами документів. На постійне зберігання надійшло 396 тис. 001 од. зб., з них 380 тис. 243 од. зб. управлінської документації, 3 тис. 627 од. зб. документів особового походження, 4 тис.

187 од. зб. науково-технічної документації, 7 тис. 944 од. зб. кіно-, фото-, фоно-, відеодокументів. Прийнято також 116 тис. 955 од. зб. з особового складу.

Найкращі показники з приймання управлінської документації у державних архівах Івано-Франківської, Донецької, Запорізької областей; кінодокументів – у Державному архіві Запорізької області; фотодокументів – у держархівах Запорізької, Хмельницької, Сумської областей, архівних відділах райдержадміністрацій Хмельницької та Волинської областей, архівних відділах міських рад Хмельницької області; фонодокументів – у Державному архіві м. Севастополя, Державному архіві Сумської області, архівних відділах райдержадміністрацій Хмельницької області; відеодокументів – у Держархіві Херсонської області, архівних відділах райдержадміністрацій Хмельницької області. Значну роботу з поповнення НАФ документами особового походження проведено державними архівами Одеської, Кіровоградської, Тернопільської областей, архівними відділами райдержадміністрацій Херсонської області, архівними відділами міських рад Донецької області.

Завдяки створенню мережі трудових архівів за минулий рік на 52 % зменшилося надходження до державних архівів та архівних відділів міських рад документів з особового складу ліквідованих підприємств, установ і організацій.

Значно активізувалася робота експертно-перевірних комісій (ЕПК) державних архівів. Зокрема, вдвічі перевищено планові показники зі схвалення описів управлінської документації, на 52% перевищено планові показники щодо погодження номенклатур справ установ – джерел формування НАФ та установ, внаслідок діяльності яких не утворюються документи НАФ. Перевиконали планові показники зі схвалення описів справ на управлінську документацію державні архіви Житомирської, Харківської, Луганської, Львівської, Запорізької, Івано-Франківської, Хмельницької областей. Найкращі показники з погодження описів справ з особового складу в державних архівах Запорізької, Харківської областей.

Протягом минулого року ЕПК архівних установ погодили та ЕК архівних установ схвалили 1 тис. 533 інструкції з діловодства, 229 положень про служби діловодства, 4 тис. 630 положень про ЕК, 3 тис. 701 положення про архівні підрозділи установ – джерел формування НАФ.

Архівними установами проведено цільову комплексну експертизу цінності документів установ сільського господарства, статистики тощо. ЦЕПК Держкомархіву було погоджено акти про вилучення з НАФ 14 тис. од. зб., що зберігаються в Державному архіві в АРК, державних архівах Житомирської, Запорізької, Миколаївської, Полтавської, Рівненської областей, архівному відділі Володарської райдержадміністрації Київської області.

Покращилися показники з організації роботи експертних комісій підприємств, установ і організацій. Установи – джерела формування НАФ внесли до описів справ, погоджених ЕПК державних архівів, понад 4 млн. 594 тис. справ постійного зберігання та 23 млн. 135 тис. од. зб. з особового складу. Описано 68 % справ постійного зберігання та 79 % справ з особового складу від загальної кількості документів, що зберігаються в архівних підрозділах установ.

Проводиться постійний облік джерел формування НАФ. У 2009 році на 22 % зріс показник проведення огляду стану діловодства та зберігання архівних документів на підприємствах, в установах і організаціях.

Здійсненню контролю за станом діловодства та архівної справи на підприємствах, в установах та організаціях сприяли заходи щодо підвищення кваліфікації працівників діловодних, експертних та архівних служб. Зокрема, проведено 1029 семінарів та курсів, у яких взяли участь понад 24 тис. слухачів. Працівники архівних установ також взяли участь у 825 семінарах та 17 курсах з підвищення кваліфікації, які проводили інші установи.

На 14 % збільшилася кількість взятих на облік приватних архівних зібрань. У регіонах України виявлено 168 власників приватних архівних зібрань. Активно працювали у цьому напрямі державні архіви Вінницької, Донецької, Кіровоградської, Одеської, Полтавської, Сумської, Черкаської та Чернігівської областей. Не організували виявлення та облік власників приватних архівних зібрань центральні державні архіви, Державний архів в Автономній Республіці Крим, 14 державних архівів областей.

Державними архівами здійснюється постійний контроль за дотриманням термінів зберігання архівних документів, вимог щодо умов їх зберігання, порядку ведення їх обліку, а також доступу до документів НАФ архівними установами, заснованими фізичними та юридичними особами приватного права. У регіонах України функціонує 20 приватних архівів (з них 10 – засновано юридичними особами), у яких зберігається понад 332 тис. справ з особового складу та майже 50 тис. справ тимчасового зберігання. У зв'язку з цим невідкладних змін потребує Закон України про ліцензування.

Працівники державних архівів та архівних відділів міських рад на договірних засадах упорядкували 305 тис. од. зб. документів підприємств, установ, організацій, що становить 8 % від загальної кількості; 3 % документів упорядковано трудовими архівами. Не проводилося упорядкування документів державними архівами Вінницької, Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, м. Києва.

На тлі позитивних зрушень у сфері формування НАФ та організації зберігання документів в архівних підрозділах підприємств, установ та організацій мають місце окремі недоліки.

Не планували приймання документів особового походження державні архіви Луганської, Сумської областей, не виконали планові показники державні архіви Закарпатської областей, м. Севастополя. Не планували і не забезпечили приймання аудіовізуальних документів державні архіви Закарпатської, Івано-Франківської, Луганської, Львівської, областей.

Нагальною проблемою залишається передавання на постійне зберігання документів НАФ, що зберігаються в архівних підрозділах підприємств, установ та організацій понад встановлений термін. Найгірші показники – в Харківській, Київській, Полтавській, Одеській областях та місті Києві.

Організація користування архівною інформацією та використання інформації, що міститься в архівних документах

Найпоширенішими формами використання документної інформації держархівів залишаються *ініціативне інформування та виконання соціально-правових, генеалогічних та правових запитів* громадян. Ефективним засобом розкриття інформаційного потенціалу НАФ та доведення вагомості суспільного значення архівів є направлення держархівами 1 тис. 236 спеціальних інформаційних документів до різних рівнів органів державної влади, місцевого самоврядування, інших установ та організацій, що на 8 % більше ніж у 2008 р.

Упродовж минулого року зросла кількість запитів, що надходили на виконання до архівних установ. Було розглянуто майже 631 тис. запитів (близько 82 тис. – тематичних, понад 525 тис. – соціально-правового характеру, близько 22 тис. – цивільного стану). Результативно виконували запити ЦДАВО, ЦДІАК, ЦДІАЛ, Держархів в АР Крим, держархіви Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Львівської, Одеської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Чернігівської, Чернівецької областей, міст Києва та Севастополя.

У 2009 році кількість запитів щодо підтвердження *цивільного стану* зменшилася на 4 % у порівнянні з 2008 р., тоді, як кількість тематичних зросла майже наполовину. 50 % тематичних запитів у минулому році стосувалися питань встановлення майнових прав на землю та нерухоме майно.

Електронну реєстрацію звернень запроваджено в ЦДІАК, держархівах в АРК, Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Кіровоградської, Луганської, Харківської Херсонської, Черкаської областей, м. Києва.

Традиційно перевиконувалися планові показники з підготовки **виставок** документів: загальна кількість виставок – 1 тис. 436 (на 14 %

більше ніж у 2008 р.), з яких 143 підготовлено центральними державними архівами, 448 – держархівами областей та міст Києва і Севастополя, 693 – архівними відділами райдержадміністрацій, 152 – відділами міськрад. Найактивніше працювали в цьому напрямі ЦДАВО, ЦДАГО, ЦДІАК, ЦДАМЛМ, ЦДКФФА. Виставки приурочувалися до знакових подій та персоналій історії України.

Велику увагу користувачів привертають “виставки он-лайн”. На офіційному веб-порталі Держкомархіву функціонує 106 таких виставок, що на 20% перевищують показники 2008 р. 52 документальні виставки розміщено на власних сайтах держархівів та обласних державних адміністрацій.

Упродовж минулого року читальні зали установ системи Держкомархіву відвідало понад 28 тис. користувачів, у тому числі 879 іноземних дослідників (це на 12 % більше, ніж минулого року). За генеалогічною тематикою працювало 1 тис. 073 дослідники, які вивчали архівні документи з метою вивчення власної генеалогії або виконували замовлення на генеалогічні дослідження згідно нотаріально засвідчених доручень на їх проведення. Цей показник майже удвічі більший, ніж у 2008 р., але він не перевершив 2007 р. Наразі невирішеною залишається проблема пропускнуої спроможності читальних залів. Продовжує потерпати внаслідок відсутності власного читального залу ЦДНТА.

У серпні 2009 р. уже традиційно Держкомархів та архівні установи взяли участь у V Київській міжнародній книжковій виставці-ярмарку і ознайомилися з виданнями, що вийшли з друку у 2008 – I півріччі 2009 року.

Видавнича робота державних архівів гідно репрезентує галузь. Назвемо хоча б “Зведений каталог метричних книг”, “Реєстр розсекречених архівних фондів України” (т. 1, кн. 1 та т. 2, кн. 1–3), довідники-показчики (ЦДІАК, ф. 128 “Архів Києво-Печерської Лаври та заповідника”), а також путівники по фондах ЦДНТА, держархіву Хмельницької області та анотований реєстр описів фондів Держархіву Житомирської області, документальні збірники: “Провісники свободи, державності і демократії: документи і матеріали. До 20-ї річниці створення НРУ” (ЦДАГО), “Карпатська Україна (1938–1939). Збірник архівних документів і матеріалів” (Держархів Закарпатської області), двомовний буклет “Архівна освіта в Україні” (УНДІАСД, Держкомархів).

Водночас стан та рівень підготовки такого виду довідкових видань як путівники по архівах, продовжує викликати занепокоєння. Робота над ними в окремих держархівах проводиться дуже мляво, а в інших – просто профанується. Сподіваємося, що у наступному році УНДІАСД здійснюватиме систематичний методичний супровід інших видавничих проектів, ініційованих Держкомархівом та держархівами. Слід також активізувати підготовку інформаційних видань іноземними мовами про державні архіви.

Примітною ознакою 2009 р. стало урізноманітнення форм співпраці держархівів зі ЗМІ. Архівні установи системи Держкомархіву підготували і провели 530 радіопередач та 540 телепередач. Увагу ЗМІ привернула прес-конференція на тему “Виконання державними архівами Указу Президента України щодо розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов’язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні”. Водночас кількість публікацій у пресі зменшилася на 10 %, що навряд чи можна назвати позитивною тенденцією.

Значно активізувалася робота щодо перегляду **грифів секретності** матеріальних носіїв інформації колишнього СРСР та приведення їх у відповідність з чинним законодавством. Держархівами було проведено 318 засідань експертних комісій з перегляду грифів секретності матеріальних носіїв інформації. Станом на 01.01.2010 року загальна кількість секретних справ, що перебувають на державному зберіганні в архівних установах України, становить 130 тис. 890 справ.

Відсоткове співвідношення секретних справ до загальної кількості справ у 2009 році становить 0,31 %, у 2008 р. їх було 0,45 %. Найактивніше проводили роботу з перегляду грифів секретності держархіви Дніпропетровської, Запорізької, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей, держархіви міст Києва та Севастополя.

Держкомархів та архівні установи, керуючись принципами відкритості, прозорості та правдивості, здійснювали заходи щодо **наближення архівів до нагальних і сучасних потреб громадянського суспільства**. Зокрема, оновлено склад Громадської ради, до якої увійшли представники Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, Інституту історії України НАН України, Національної спілки краєзнавців України, Національної спілки кінематографістів України, Національної радіокомпанії України, ЦК профспілок державних установ тощо.

З метою інтенсифікації конструктивного діалогу з усіма інститутами громадянського суспільства, залучення до консультацій найбільш зацікавлених та фахово підготовлених представників громадськості на офіційному веб-порталі Держкомархіву створено рубрики: “Громадянське суспільство і влада”, “Інформуємо громадськість”, “Регуляторні акти”, “Звернення громадян”.

Цільовою аудиторією веб-порталу є громадяни України, що становлять близько 60 % усіх відвідувачів, решта – репрезентанти 108 країн світу. Найчастіше відвідують портал користувачі з США (10,6 %), Російської Федерації (9 %), Польщі (2,9 %), Німеччини (1,8 %), Канади (0,8 %) та ін. країн. Загалом у звітному році веб-сайт Держкомархіву відвідали 849 (у 2008 р. – 662) тис. осіб. Відвідувачі отримали 1,45 те-

рабайтів (у 2008 р. – 0,91) інформації, прочитали 4,7 млн. веб-сторінок, завантажили на свої комп'ютери близько 12 млн. файлів. Всього у 2009 р. на сайті зафіксовано 14,7 млн. звернень.

Оновлення інформаційного ресурсу Держкомархіву сприяло оптимізації розміщення інформації на веб-порталі та позитивно позначилося на інформативності української та англійської сторінок. Всю інформацію, що розміщено на веб-порталі, захищено від несанкціонованої модифікації.

Розвиток міжнародного співробітництва

Міжнародна діяльність Держкомархіву та державних архівних установ відзначалася оптимізацією традиційних форм міжнародних відносин, зокрема, активізацією двостороннього співробітництва та пошуком нових видів міжнародних контактів. Особливу увагу було зосереджено на поглибленні взаємодії з закордонним українством. Піддано ретельному вивченню нормотворчої бази міжнародного права з метою розширення географії співробітництва та ревізії договорів, укладених у перші роки незалежності України.

У 2009 р. делегація українських архівістів взяла участь у Міжнародній конференції Круглого столу архівів (CITRA) “Архівіст XXI століття: нові стратегії освіти та навчання” (м. Сан-Джуліан, Мальта). Делегати від України були активними учасниками під час роботи пленарних та сесійних засідань Європейського (EURBICA) та Євро-Азійського (ЄВРАЗИКА) регіональних відділень Міжнародної ради архівів, Консультативної ради керівників архівних служб держав-учасниць СНД, ювілейних заходів з відзначення 85-річчя архівної служби Вірменії тощо. Заслужують на увагу позитивні результати щорічних тристоронніх зустрічей між архівними службами України, Російської Федерації та Республіки Білорусь.

Впевнена, що 11-та Загальна конференція ЄВРАЗИКИ і чергове засідання Консультативної ради керівників архівних служб країн-учасниць СНД, які цього року заплановано провести в Україні (20–23 травня, м. Одеса) відбудуться на найвищому організаційному та науковому рівнях.

Результатом міжвідомчого форуму за участю представників Держкомархіву, Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, МЗС, працівників центральних архівних установ у минулому році стало робоче засідання Круглого столу на тему “Повернення культурних цінностей в Україну” з проблем правового та організаційного забезпечення повернення в Україну культурних цінностей, стали досягнуті домовленості щодо сприяння повернення документів, віднесених до зарубіжної україніки.

Підписано угоди про співробітництво з Білоруським і Російським державними архівами науково-технічної документації, Центральним архівом історії єврейського народу (м. Єрусалим, Ізраїль), Агентством “Узархів”, Міністерством культури та інформації Киргизької Республіки, Державним архівом Чорногорії. Факультетом історії та культурної спадщини Папської Теологічної Академії в Кракові. Пролонговано угоди з Меморіальним музеєм Голокосту та Генеалогічним товариством Юта.

Активну міжнародну діяльність проводили ЦДАЗУ, ЦДІАК, ЦДІАЛ, ЦДАМЛМ, ЦДНТА, ЦДКФФА, держархіви Закарпатської, Волинської, Запорізької, Сумської, Харківської, Чернівецької областей та м. Києва.

Розвиток електронних технологій

2009 рік кардинально відрізнявся від попередніх поглибленим впровадженням електронних технологій та зростанням обсягів інформації. Водночас, жодним чином не можна вважати задовільними темпи нарощування комп'ютерного обладнання та серверних потужностей державних архівів. Найбільш забезпечені комп'ютерами: ЦДЕА (78 %), держархіви Закарпатської (84 %), Житомирської (76 %), Миколаївської (70 %) областей, найменше – ЦДАВО (33 %), ЦДАМЛМ (30 %), держархіви Харківської області (32 %), Херсонської (28 %), Львівської (25 %), Кіровоградської (21 %) областей, Держархів в АР Крим (29 %) та УНДІАСД (27 %).

У 21 архівній установі працює 30 серверів, з них 5 – в Держкомархіві, 7 – у центральних держархівах. Решта – 19 архівних установ не мають серверів, які є ключовим елементом впровадження сучасних технологій обробки інформації та автоматизації архівних процесів.

На 9 % зростає кількість комп'ютерів, об'єднаних у локальні мережі. Створено локальні мережі у держархівах Вінницької, Закарпатської та Чернівецької областей. Досі їх не облаштовано в ДНАБ, ЦДАМЛМ, держархівах Дніпропетровської, Одеської, Полтавської, Харківської областей та м. Києва.

Практично всі архіви підключено виділеними каналами до мережі Інтернет. Водночас ЦДІАЛ, держархіви Кіровоградської, Одеської, Черкаської областей донині користуються доступом до мережі Інтернет рудиментарним способом – через телефонні лінії, що не дає змоги брати участь в інформаційних проектах, які вимагають постійного швидкісного доступу до мережі.

До ключових сучасних напрямів організації доступу до інформації належить оцифрування довідкового апарату архівів. Оцифрування у минулому році здійснювали усі держархіви, однак різними темпами та з неоднаковою ефективністю. Держархіви Вінницької, Волинської,

Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької та Чернігівської областей придбали книжкові сканери та отримали можливість оцифрувати архівні документи з високою ефективністю.

Водночас у держархівах, за винятком ЦДІАК та ЦДКФФА, відсутні централізовані сховища даних для зберігання отриманих цифрових зображень. Це знижує ефективність використання вже наявної інформації та організацію її захисту від пошкодження та втрати.

Непокоїть той факт, що за минулий рік в архівних установах не було створено жодного підрозділу з інформаційних технологій.

Держкомархівом та держархівами використовуються інформаційно-комунікаційні технології для удосконалення державного управління у сфері архівної справи та діловодства, відносин між архівними установами і громадянами, нарощення позитивної динаміки від електронної форми спілкування Держкомархіву з юридичними та фізичними особами. Держкомархівом розпочато впровадження системи надання адміністративних послуг через мережу Інтернет. Для цього Держкомархів розмістив на своєму веб-сайті розділ “Державні послуги”, який містить перелік державних послуг, що надає Держкомархів. Водночас, на веб-сайті відсутня систематизація послуг за сферами їх надання, а саме: – громадянам України, юридичним особам України, державним службовцям, міжнародній спільноті.

Однак переважна більшість архівних установ ще не має власних веб-сайтів, серед них – 8 центральних державних архівів, УНДІАСД, ДАНБ, ДЦЗД та 15 держархівів областей. Аналіз ситуації, що склалася у сфері інформаційних технологій, невтішний. Гострий дефіцит кваліфікованих кадрів призводить до неефективного використання придбаного обладнання, заважає впровадженню інноваційних технологій, які б радикально вплинули на оперативне оброблення потужних обсягів інформації НАФ та ефективно надавали б суспільству новітні види різноманітних послуг, гальмує розвиток архівної справи на одному з ключових напрямів діяльності, архівів, зокрема, використанні архівної інформації.

Нормативно-правове забезпечення діяльності державних архівних установ

Упродовж року Держкомархівом вживалися заходи щодо активізації законотворчої діяльності, розробки та вдосконалення чинних актів законодавства з питань архівної справи.

Враховуючи пропозиції архівних установ, Держкомархівом розроблено 4 законопроекти та 7 проектів постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України.

Підготовлено проект Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення порядку та строків зберігання деяких

категорій документів”, який розглянуто і схвалено Верховною Радою у лютому 2010 року. Прийняття зазначеного закону дасть змогу оптимізувати порядок надходження та строки зберігання у державних реєстраторів реєстраційних справ юридичних і фізичних осіб-підприємців, та справ про страхові виплати у фонді соціального страхування від нещасних випадків. Раніше ці документи підлягали передачі на постійне зберігання до державних архівів.

Держкомархів намагався вирішити також проблему надання йому права проводити ліцензування послуг з науково-технічного опрацювання і зберігання архівних документів. Поки що не задіяно механізми державного регулювання процесів, пов'язаних з науково-технічним опрацюванням і забезпеченням збереженості архівних документів, наданням архівних довідок. Вказаною діяльністю займаються державні архіви, архівні відділи міських рад, трудові архіви, приватні архіви та інші суб'єкти господарювання. Забезпечити зберігання архівних документів, їх належне науково-технічне опрацювання, проконтролювати якість надання послуг неможливо.

Внесення змін до Закону України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” дозволить встановити і здійснювати державний контроль не тільки за наданням права юридичним і фізичним особам утворювати архіви та надавати відповідні послуги, а й за якістю цих послуг.

Попри важливість цієї проблеми, за рішенням Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва підготовку Закону України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” призупинено.

Здійснювалися процедури щодо погодження проекту Закону України “Про внесення змін до ст. 43 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, яким передбачається врегулювати питання створення трудових архівів.

З метою врегулювання питання надання платних послуг архівними відділами райдержадміністрацій підготовлено проект постанови Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до типових положень про місцеві державні архівні установи”.

Разом з тим, законопроектна та правова робота потребує ретельного вдосконалення.

З метою врегулювання питань, пов'язаних із нагромадженням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням їх відомостей, необхідно розробити проект Закону України “Про архівну справу”, оскільки чинний Закон України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” регулює тільки частину відносин, пов'язаних із формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду.

Потребує доопрацювання і внесення змін Закон України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”.

Залишаються неврегульованими питання створення, діяльності трудових і приватних архівів.

Потребує удосконалення нормативна база з питань вилучення документів з Національного архівного фонду на підставі судових рішень щодо задоволення позовів власників або спадкоємців документів НАФ, розширення повноважень Держкомархіву тощо.

Фінансування архівної галузі

Чи не найважливішим досягненням у сфері фінансування державних архівних установ стало прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови від 15 квітня 2009 р. № 364, згідно з якою за Держкомархівом було закріплено контроль за виконанням бюджетної програми “Забезпечення охорони приміщень державних архівів”. Фінансування вказаної програми почалося здійснюватися з червня 2009 року відповідно до Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для проведення заходів з охорони приміщень державних архівів. На виконання цієї постанови на охорону приміщень державних архівів було виділено 5 млн. 128, 1 тис. грн. За ці кошти 26 архівних установ провели заходи щодо посилення охоронного режиму держархівів.

Загалом використання бюджетних асигнувань головним розпорядником у 2009 році становить 96,5 %, місцевими державними архівними установами – 98,7 % від затверджених кошторисами показників, що на 10,2 % більше, ніж у 2008 році.

Найефективніше використали бюджетні кошти державні архіви Донецької (100 %), Івано-Франківської (100 %), Кіровоградської (100 %), Сумської (100 %), Тернопільської (100 %), Харківської (100 %), Черкаської (100 %), міста Севастополя (100 %), Житомирської (99,89 %), Чернігівської (99,83 %), Херсонської (99,7 %), Львівської (99,55 %) областей.

Однак у 2009 році обсяги бюджетних асигнувань загального фонду Державного бюджету на фінансування видатків Держкомархіву та центральних державних архівних установ у порівнянні з 2008 роком зменшилися на 6 млн. грн. У 1,3 рази зменшилися бюджетні асигнування на розробку прикладних програм у сфері архівної справи та реалізацію програми “Архівна справа”.

Додатковим і вкрай необхідним у сучасних економічних умовах джерелом фінансування архівів залишалися кошти, отримані від надання платних послуг. У порівнянні з минулим роком вони зменшилися на 6,2 % і становлять 4 млн. 606 тис. грн. Найактивніше у цьому напрямі працювали ЦДІАЛ, ЦДАГО, ЦДКФФА, ЦДАВО, держархіви Рівнен-

ської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Одеської, Дніпропетровської, Херсонської областей, міста Києва. Втім, неприпустимо те, що затверджені видатки з державного бюджету на оплату комунальних послуг примушують архівні установи сплачувати за рахунок надання платних послуг. Тоді як кошти, отримані на спецрахунки установ, варто було б спрямовувати на модернізацію матеріально-технічної бази архівів, впровадження інноваційних технологій тощо.

Кадровий склад архівних установ

За станом на 1 січня 2010 року штатна чисельність працівників центральних державних архівів, держархіву в АР Крим, держархівів областей, міст Києва та Севастополя, архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад без врахування трудових архівів становить 3 тис. 337 осіб. Фактично працює 3 тис. 264 особи, серед яких 28 % – фахівці віком до 35 років, 34 % – вікова група від 36 до 49 років та 38 % – у віці від 50 років. Непокоїть стабільний процес старіння кадрів. Кількість архівістів у групі від 50 років і старші (пенсійного віку) становить 16 %.

Державні службовці становлять 59 % від загальної кількості працівників. Повну вищу освіту мають 68 % від загальної чисельності працівників. З них вищу історико-архівну освіту стабільно мають 4 %, історичну – 13 %, вищу іншу – 51 %, серед яких, зокрема, є документознавці (2 %), юристи, правознавці (2%), філологи (2,3 %), бібліотекарі, бібліографи (3 %), економісти (12 %). Недостатній рівень матеріального забезпечення впливає на відток значної частини висококваліфікаційних кадрів та стійкий дисбаланс гендерної розстановки в архівній галузі, адже 85 % всіх працюючих – жінки. У минулому році відсоток плинності кадрів, залишався відносно стабільним та зупинився на рівні 11 %.

Однак питання некомплектованості і плинності кадрів залишаються гострими. Не проводиться планомірне забезпечення архівних установ випускниками вузів, не приділяється достатньої уваги зміцненню трудової дисципліни, своєчасному заміщенню вакантних посад.

На виконання вимог законів України “Про державну службу”, “Про боротьбу з корупцією” та інших нормативних актів, пов’язаних з несенням державної служби, у 2009 році Держкомархівом проводилися перевіряння ЦДАВО, ЦДІАК, ЦДАГО. Послідовно проводився план заходів щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні “На шляху до доброчесності”. У зв’язку з введенням у квітні 2010 року нового антикорупційного законодавства для держслужбовців Держкомархіву, центральних і місцевих державних архівів проведено низку навчальних заходів, організованих Головдержслужбою та відділом антикорупційної політики Мінюсту.

Для забезпечення добору висококваліфікованих фахівців на державну службу було сформовано кадровий резерв на 228 посад керівників та працівників Держкомархіву, керівників центральних державних архівних установ, Держархіву в Автономній Республіці Крим, держархівів областей, міст Києва та Севастополя. Позитивною тенденцією є відносне омолодження кадрового резерву за рахунок поповнення осіб у віці до 30 років.

Протягом 2009 року за спеціальними програмами підвищили свою кваліфікацію 563 працівники архівної галузі. Нині зі стажем роботи в архівній галузі до року працює 11 % осіб, від 1 до 5 років – 43 %, від 6 до 10 років – 17 %, від 11 до 15 років – 10 %, від 16 до 29 років – 14 %, понад 30 років – 5 %. Почесні звання “Заслужений діяч науки та техніки” та “Заслужений працівник культури України” мають 34 працівники, 54 особи мають наукові ступені докторів та кандидатів наук.

Шляхетна, творча і водночас жертвна праця архівістів не залишається поза увагою уряду. Працівникам державних архівних установ було присвоєно почесні звання “Заслужений працівник культури України”, вручено державні нагороди, відзнаки Кабінету Міністрів України та відомчі відзнаки Держкомархіву, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Висока оцінка діяльності архівістів України, архівних установ – це, насамперед, оцінка наших спільних зусиль щодо піднесення ролі архівів на державному рівні. Щороку ми долаємо не штучні, а об'єктивні труднощі, пов'язані з реаліями сьогодення та новими проявами економічної і політичної нестабільності. Водночас, навіть в умовах сталої фінансової кризи, ми зобов'язані зберігати віковичну пам'ять – Національний архівний фонд.

Науково-дослідна і методична робота державних архівних установ

У 2009 році відповідно до плану науково-дослідної і методичної роботи архівні установи працювали над 8 науково-дослідними темами та 80 методичними розробками. З них УНДІАСД було розроблено – 11 % від загальної кількості методичних робіт, центральними держархівами – 20 %, держархівами областей – 69 %.

Найбільшу кількість розробок було присвячено проблемі створення і підтримки умов надійного довговічного зберігання документів НАФ. Зокрема, УНДІАСД підготував інструкцію з планування дій на випадок надзвичайних ситуацій в архіві, ЦДКФФА – інструкцію з профілактичного перемотування фотодокументів на магнітній стрічці, ЦДНТА – інструкцію з удосконалення та перероблення описів науково-технічної документації. Держархіви областей підготували 20 методичних розро-

бок з обліку, перевіряння наявності та стану документів НАФ (з них 6 – поза планом).

Певні кроки зроблено у забезпеченні впровадження технологій архівного зберігання електронних документів. ЦДЕА підготовлено методичні рекомендації щодо роботи з веб-ресурсами в архіві, типове положення про архівний підрозділ (архів) електронних документів органу державної влади, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи, організації. ЦДКФФА підготовлено Методичні рекомендації “Найменування файлів оцифрованих аудіовізуальних документів архіву та нових надходжень в електронному вигляді”, Держархівом Хмельницької області підготовлено методичний посібник “Аудіовізуальні та електронні документи”.

У рамках реалізації програми щодо поповнення Національного архівного фонду документами спадщини України, української нації, що перебувають за кордоном, УНДІАСД підготовлено аналітичний огляд “Архівна україніка в Білорусі”, завершено підготовку довідника “Архівна україніка в Канаді”, які сприятимуть оптимізації підготовки взаємопов’язаної системи довідників.

Окремо слід згадати щорічний конкурс науково-методичних і науково-інформаційних робіт з архівознавства, документознавства, археографії. З 31 роботи, що надійшли від 20 державних архівних установ першу премію з врученням диплому I ступеня було присуджено Держархіву м. Севастополя за телепередачу “Севастопольская соборная мечеть в память Александра III” із циклу передач “Архівні історії”. Другу - членам редакційної колегії наукового щорічника “Сіверянський архів” Державного архіву Чернігівської області. Третє місце розділили архівний відділ Білопільської райдержадміністрації Сумської області за “Методичні рекомендації з організації роботи комунальної установи Білопільської районної ради “Білопільський районний трудовий архів” та Держархів Волинської області за “Методичні рекомендації по проведенню робіт з поліпшення фізичного стану справ у трудових архівах”.

У конкурсі на здобуття щорічної премії імені В. Веретеннікова взяли участь лише три архівні установи: ЦДНТА, держархіви Закарпатської та Чернігівської областей. Премію імені В. Веретеннікова у номінації “Археографія, архівна евристика” присуджено Держархіву Чернігівської області за підготовку бібліографічного довідника “Черниговские губернаторы и вице-губернаторы: личности и государственные общественные деятели”.

Водночас спостерігаються уповільнені темпи вивчення механізмів формування потреб суспільства у ретроспективній інформації, недостатньо відпрацьовані процедури та методи запобігання біоураженням документів тощо. Інформаційне забезпечення науково-методичних досліджень, які здійснюють архіви, не завжди відповідає вимогам сьогодення.

Якість підготовки нормативно-методичних документів, поданих на розгляд Нормативно-методичної комісії Держкомархіву у першому читанні знизилася. Близько 50 % документів розглядаються кілька разів.

Спостерігається тенденція щодо порушення держархівами термінів виконання робіт. В цілому по галузі, у минулому році було перенесено строки виконання 10 % науково-методичних робіт. Кілька років поспіль переноситься Держархівом Львівської області розроблення примірної номенклатури справ районних санстанцій. Неприпустимим є й той факт, що ЦДАГО, ЦДАЛ, Держархів в Автономній Республіці Крим та держархіви Івано-Франківської області і м. Севастополя науково-методичну роботу на 2009 р. навіть не планували

Насамкінець хочу виділити **найважливіші проблеми**, які потребують невідкладного вирішення. За результатами консультацій з керівниками архівних установ до таких проблем слід віднести відсутність або нестачу архівних приміщень, їх непристосованість для зберігання архівних документів відповідно до чинних вимог, недостатнє фінансування, потребу у зміцненні матеріально-технічної бази та збільшення штатної чисельності архівів.

Свідченням того стало припинення будівництва центрального корпусу державних архівів, аварійний стан будівель держархівів Одеської та Харківської областей. Під загрозою виселення з приміщення перебувають ЦДНГА України та Державний архів м. Севастополя. Безпрецедентною є ситуація з Державним архівом Чернігівської області, фонди якого розпорошено у шести приміщеннях, що перебувають у двох містах.

Нагальною потребою стало зміцнення матеріально-технічної бази архівних установ. Так, лише Державному центру збереження документів НАФ у поточному році необхідно 100 тис. грн для придбання витратних матеріалів. Регулярне технічне обслуговування та поточний ремонт обладнання і устаткування ДЦЗД коштуватиме ще 100 тис. грн.

Першопричиною усіх проблем архівної галузі слід вважати відсутність належного та стабільного фінансування потреб державних архівних установ, недофінансування їх з боку місцевих бюджетів. Так, 33,3 % архівів поінформували про негаразди з оплатою послуг охорони. 50 % архівів звернули увагу на невідповідність чисельності архівних установ обсягу завдань, які потребують виконання, отже гостро стоїть питання збільшення штатної чисельності працівників архівної галузі.

Але я закликаю всіх не втрачати життєвого оптимізму, а об'єднати зусилля і спрямувати наш спільний професійний потенціал на подолання труднощів з тим, щоб належним чином зберігати національну архівну спадщину.

Н. О. ТОПШКО,

*директор Центрального державного
кінофотофоноархіву ім. Г. С. Пшеничного*

Шановні колеги!

У звітному періоді діяльність архіву було спрямовано на виконання завдань, визначених Планом розвитку архівної справи на 2009 рік. У рамках реалізації Державної програми розвитку архівної справи на 2006–2009 роки пріоритетним було питання забезпечення збереженості документів та їх облік.

Архів поступово виходить на новий рівень обліку архівних документів завдяки переведенню всіх облікових документів у цифровий формат та впровадженню в дію Програми здійснення контролю за наявністю, станом і рухом документів НАФ на 2009–2019 рр., розробленої Держкомархівом України. Практика довела, що Програму розроблено на належному рівні і це той випадок, коли вона допомагає охопити весь комплекс обліку документів, а не є лише просто додатком.

Впродовж року проводився комплекс заходів, спрямованих на забезпечення формування НАФ аудіовізуальними документами.

У 2009 р. архів спільно із УНДІАСД розпочав наукове дослідження розкриття основних теоретико – методичних аспектів проблеми оптимального формування НАФ аудіовізуальними документами (тема: “Відбір на постійне зберігання аудіовізуальних документів”).

Видано кінолітопис “Анотований каталог кіножурналів, документальних фільмів і кіносюжетів (1896–1939 рр.)” та підготовлено до видання кінолітопис за 1966–1975 рр.

Не вдалося видати за бюджетний кошт підготовлений у 2009 р. фотоальбом під назвою “XX століття. Портрет епохи”. Це питання буде розглянуто у 2010 р.

Нині наш архів стурбований ситуацією щодо забезпечення збереженості своїх документів. Особливу тривогу викликає страховий фонд на кінодокументи (4 тис. 083 од. зб.), що зберігається у підземному архівосховищі (бокс № 9), де відсутні стабільні оптимальні умови зберігання. Існуюча система припливно-витяжної вентиляції малоефективна, а система кондиціонування відсутня. Зафіксовані у журналах реєстрації температурно-вологісного режиму дані свідчать про різкі коливання показників температури та вологості повітря залежно від зовнішніх погодних умов. Особливо це характерно для осінньо-весняного періоду, коли із-за дії ґрунтових вод при відсутності гідроізоляції у боксі встановлюється мікроклімат з максимально підвищеною вологістю (*більше ніж 90 %*). Стіни по периметру частково вражено грибком. Все це згубно позначається на стабільності основи копій страхового фонду і може привести до їх втрати.

Директор Центрального державного кінофотофоноархіву ім. Г. С. Пшеничного Н. О. Топішко виступає під час обговорення доповіді Голови Держкомархіву О. П. Гінзбург

Така ситуація вимагає негайного вирішення питання, а саме:

- переміщення страхового фонду на кінодокументи з підвального приміщення;
- реалізація проекту кондиціонування та вентиляції повітря у сховищах архіву, розробленого у 2007 р. компанією “Піріт”.

Упродовж останніх 10 років від часу прийняття Закону України “Про обов’язковий примірник документів” ЦДКФФА на всіх рівнях порушував питання про його невиконання та про внесення змін до Закону України “Про кінематографію”. Проведена робота уже має свої результати. Зокрема, 18 лютого 2010 р. Верховна Рада України ухвалила закон “Про внесення змін до закону України “Про кінематографію”, до статті 17 якого ввійшла пропозиція ЦДКФФА, підтримана Держкомархівом, про передавання кінодокументів хронікально-документального характеру до кінофотофоноархіву (а не до Національного центру Олександра Довженка, як це було зафіксовано у попередньому варіанті закону).

Однак, перемога, до якої ми так довго йшли, обернулася для нас великою проблемою. На цей час деякі джерела формування НАФ (Національний центр Олександра Довженка, Національна кінематека України, студія “ВІАТЕЛ”) пропонують передати на зберігання до архіву свої кіновідеодокументи, а наявні сховища архіву не в змозі їх прийняти через відсутність вільних площ. Отже, ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного потрібні додаткові архівосховища, що передбачалися планами реконструкції архіву та введенням в дію нового триповерхового архівосховища для зберігання кінодокументів архіву та страхового фонду на документи НАФ всіх центральних архівних установ.

Щодо централізованого відокремленого зберігання страхового фонду на документи НАФ. Всі архівні установи мають страховий фонд на

такому носієві, як плівка. Тому дотримання вимог до забезпечення їх збереженості повинно контролюватися централізовано та згідно з вимогами Держстандартів.

У діяльності архівів питання використання і збереженості документів завжди було і є конфліктним, хоча обидва напрямки – основа діяльності архіву. І лише сучасні технології можуть допомогти навести мости між збереженістю та використанням.

Нині архів має нагальну потребу в оцифруванні кінодокументів. Перш за все, це стосується ранніх кінодокументів (від 1896 року – до періоду завершення Другої світової війни), що становить 806 одиниць обліку (близько 170 годин екранного часу). Окрему групу представляють близько 2 тис. одиниць обліку кінодокументів Республіканської студії телебачення, що записані на 16-міліметровій плівці, яку архів не може надавати користувачам із-за відсутності відповідного обладнання для їх перезапису.

Для вирішення цієї проблеми потрібно придбати телекінодатчик для перезапису кінодокументів на відео- і цифрові носії.

Наступна проблема, що вимагає термінового вирішення, пов'язана із забезпеченням збереженості інформації, записаної на відеокасетах. У ЦДКФФА зберігається 700 одиниць обліку відеодокументів, що за архівними вимірами мають досить короткий термін зберігання. Наприклад, інформація, записана на касетах формату betacam-sp вже через 6–7 років втрачає рівень відеосигналу майже вдвічі, погіршуються технічні і візуальні характеристики носія. Крім того, за інформацією провідних українських телеканалів з березня місяця 2010 року вони переходять лише на цифровий формат запису, тому що сервісні центри припиняють обслуговування техніки формату betacam-sp, а виробники – їх випуск.

Тому наш архів повинен перейти на професійний цифровий формат запису betacam-digital, що вимагає придбання відповідного технологічного обладнання.

Нарешті – питання надання платних послуг. Необхідно порушити питання про звільнення архівів від сплати ПДВ за надання платних послуг. До речі, Законом “Про кінематографію” в останній редакції від 18.02.2010 р. кінематографістів звільнено від сплати ПДВ.

Г. П. БІЛОУС,

директор Державного архіву Полтавської області

Шановні учасники засідання!

Упродовж 2009 року Держархів Полтавської області, архівні відділи райдержадміністрацій, міських рад та трудові архіви, попри складні економічні умови, виконали основні завдання у сфері архівної справи

© Г. П. Білоус, 2010

та діловодства. Особливо хочу подякувати Держкомархіву за вирішення непростого питання – фінансування послуг охорони архівних приміщень.

Найважливішим завданням у нашій роботі було поліпшення умов зберігання документів в архівних установах області. Завдяки участі депутатів місцевих рад, формуванню громадської думки нам вдалося добитися виділення нових приміщень для архівних відділів Гребінківської та Кременчуцької райдержадміністрацій. За кошти місцевих бюджетів зміцнити матеріально-технічну базу міських архівів: придбати оргтехніку та комп'ютери, встановити охоронно-пожежну сигналізацію, системи вентиляції та кондиціонування повітря у сховищах, придбати архівні коробки. За участі органів місцевого самоврядування ми змогли вирішити ті питання, які не змогли вирішити місцеві органи виконавчої влади.

Для піднесення іміджу архівної справи щорічно проводимо огляд стану діловодства та збереженості документів. У 2009 році за згодою Полтавської обласної ради профспілок України такий захід проведено в обласних організаціях професійних спілок України. В ньому взяли участь 20 обласних організацій, були визначені переможці. Такі огляди спонукають до наведення порядку в архівній справі та діловодстві, необхідності упорядкування архівних документів та утриманню їх у належному стані. Результати таких оглядів ми оприлюднюємо у ЗМІ і відчуваємо зацікавленість у наших послугах підприємств, організацій, установ.

Хочу також поділитися досвідом виконання запитів соціально-правового характеру майнового спрямування, які надходили до архівних установ у зв'язку з приватизацією земельних ділянок відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 05.08. 2009 № 844 “Про деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році”. У порівнянні з 2008 роком їх загальний показник збільшився на 56 %. Оскільки кадрове забезпечення архівних відділів райдержадміністрацій залишається незмінним і складається з одного працівника, а фінансування було вкрай незадовільним, нами було рекомендовано передати документи на тимчасове зберігання сільським та селищним радам на термін до 3-х місяців для видачі відповідних довідок або їх ксерокопіювання за рахунок селищних та сільських рад. Прогнозовано за такими довідками в області можуть звернутися до 600 тис. чоловік. Видано ж таких довідок за зверненнями лише 11 тис., що становить 2%. Ця робота триває, ми її виконуємо безкоштовно, хоча з таким кадровим забезпеченням виконати такі великі обсяги робіт дуже складно. На всі такі запити були вчасно видані відповідні довідки, жодної скарги з цього приводу в області не було.

У минулому році, незважаючи на скрутний економічний стан, ми змогли заробити 309 тис. грн. Це результат великої роз'яснювальної роботи, яку ми проводимо в установах, організаціях, на підприємствах

щодо науково-технічного опрацювання документів. Практика свідчить, що сьогодні мало хто звертається для надання таких послуг до приватних підприємців, оскільки наші працівники виконують їх і професійно, і відповідально, і за помірні ціни. Але хотілося, щоб питання ліцензування цієї діяльності було вирішено якнайшвидше.

На превеликий жаль, у цьому році податкова інспекція нас зареєструвала як платників податку на додану вартість. Думаю, що цю проблему ми незабаром вирішимо, бо законодавство на нашому боці.

Кілька слів про те, що заважає нам працювати. По-перше, залишається не вирішеним питання щодо забезпечення держархіву області додатковим приміщенням. Нині в держархіві завантаженість архівосховищ становить 134 %, більше 350 тис. одиниць зберігання знаходяться в установах, підприємствах, організаціях – джерелах комплектування держархіву та архівних відділів райдержадміністрацій понад встановлені терміни.

По-друге, тривожною є тенденція щодо погіршення співпраці архівних установ з юридичними особами приватної форми власності, які внесені до списку №1 джерел формування НАФ. Незважаючи на роз'яснення та пропагування архівного законодавства, деякі представники невірно тлумачать його норми. Тому ми дуже просимо вирішити питання реєстрації Основних правил роботи архівних установ в Мін'юсті; в розділі “Формування НАФ” встановити порядок затвердження списків джерел формування НАФ розпорядчим актом облдержадміністрації.

Великою проблемою залишається відсутність юридичного супроводу роботи архівів області (починаючи від підготовки нормативно-правових актів і закінчуючи конфліктними ситуаціями, що виникають у процесі реалізації повноважень).

Значною мірою вирішити ці проблеми могла б вертикаль управління архівною галуззю, про яку ми вже неодноразово говорили. Практика останніх років показує, що територіальні управління мають краще фінансове та кадрове забезпечення, оперативно реагують на ризики сьогодення. До слова, хочу зазначити, що в останні роки ряд структурних підрозділів облдержадміністрації менших за чисельністю та вузько спрямованим функціональним призначенням стали головними управліннями, що дало змогу поліпшити кадрове забезпечення та матеріальний стан. Тому просимо пришвидчити питання переходу державних архівних установ у статус територіальних підрозділів Держкомархіву.

Особливе прохання архівістів пов'язане із внесенням змін до законів України про вибори у частині порядку зберігання тимчасової виборчої документації, оскільки є необхідність ліквідувати суперечності щодо місць зберігання документів НАФ та документів тимчасового зберігання (державні архівні установи згідно з архівним законодавством повинні зберігати лише документи НАФ).

І. М. КІСІЛЬ,

директор Центрального державного історичного архіву України, м. Київ

Шановні колеги!

У 2009 році колектив Центрального державного історичного архіву України працював над вирішенням питань, спрямованих на забезпечення зберігання та використання інформації документів, створення науково-довідкового апарату, облік, виявлення унікальних документів тощо.

Спочатку про роботу ЦДІАК України і, перш за все, хочу зупинитися на усуненні недоліків, виявлених у ході комплексної перевірки, проведеної Держкомархівом.

Розроблено та введено в дію ряд організаційно-розпорядчих документів: Регламент ЦДІАК, Положення про колегію ЦДІАК, Науково-методичну раду, ЕПК, затверджено їх персональний склад та плани роботи, переглянуто посадові інструкції працівників. Вжито заходів щодо поліпшення обліку документів. Розроблено та погоджено з ЕПК ЦДАВО України Інструкцію з діловодства ЦДІАК України та номенклатуру справ.

Усунуто фінансові недоліки: надлишок виплачених коштів повернуто до Державного бюджету, проведено індексацію, вся звітність оформлюється згідно з вимогами нормативних документів.

Однак, нерозв'язаним залишається питання біоушкоджених документів, у тому числі і частини страхового фонду. Архівом підготовлено проект Плану заходів з виявлення обсягів біоушкоджених документів та поетапної ліквідації (враховуючи страховий фонд). Але вирішення цього питання залежить від багатьох складових:

- як показали проведені перевірки, життєву активність мікроорганізмів можуть активізувати лише несприятливі умови температурно-вологісного режиму. Система вентиляції та кондиціонування застаріла і практично не функціонує (38 років експлуатації, зважаючи на конструктивні недоліки системи, допущені ще при спорудженні архівного комплексу), що призводить до порушення температурно-вологісного режиму, постійних перепадів температури, недостатнього очищення та обміну повітря, що негативно відбивається на фізичному стані документів;
- архів не має можливості створити умови для зберігання страхового фонду через відсутність спеціального приміщення, яке б відповідало всім вимогам для забезпечення збереженості страхового фонду, підтримання температурно-вологісного режиму. Страховий фонд повинен зберігатися у сховищі, в якому підтримуються такі параметри температурно-вологісного режиму: $t^{\circ}\text{C}$ не більш 12° , відносна вологість $50\pm 5\%$.

- для проведення працівниками архіву комплексу робіт із знепилювання, дезинфекції та дезинсекції уражених документів необхідно виділити окреме приміщення;
- обсяги робіт, що виконуються Державним центром збереження документів НАФ (реставрація, ремонт, підшивка справ) не задовольняють нагальні потреби ЦДАК.

Реставрація, ремонт та оправлення	Назва архівної установи					
	ЦДАК		ЦДАЛ		ЦДАВО	
	План	Звіт	План	Звіт		
2009 рік	51 300	100 527	142 000	156 216	75 100	86 132
2008 рік	50 600	74 942	142 000	148 678	76 100	112 414
2007 рік	114 850	107 892	142 000	175 196	111 300	114 163
2006 рік	119 700	132 603	142 000	146 560	115 000	126 281
2000 рік		191 508				
Середній показник в тис.		104,0		156,6		109,7

Не проводиться дереставрація документів, очищення документів від біоушкоджень, ДДТ.

Рік у рік зростає кількість робіт, які виконуються безпосередньо працівниками архіву. Це особливо стосується оправлення та підшивки документів, до цього проблеми слід додати ще й різке зростання кількості відвідувачів у читальному залі архіву.

У 2007 році в читальному залі архіву зареєстровано 942 дослідники, середній показник відвідування – 35,4 на день. У 2008 році в читальному залі архіву зареєстровано 1 тис. 20 дослідників, середній показник – 40,6 на день.

У 2009 році в читальному залі архіву зареєстровано 1 тис. 251 дослідник, середній показник – 49,4 на день.

Проте умови для їхньої роботи не відповідають вимогам: через недостатні розміри читального залу не витримуються нормативи робочої площі на одного дослідника, не вистачає шаф для тимчасового зберігання документів, тощо.

Разом зі збільшенням кількості відвідувачів зросла і кількість виданих справ. Якщо в 2007 р. було видано до читального залу 8 тис. 312 справ, то в 2009 році – 15 тис. 552 справ.

Причому, близько 50% відвідувачів – особи, які працюють за генеалогічною тематикою. Вони не підготовлені до роботи з документами та не знайомі з методикою проведення генеалогічних досліджень. Відповідно зростає кількість виданих справ, що містять генеалогічну інформацію, в першу чергу це метричні книги та сповідні розписи.

На реставрацію та ремонт видаються лише документи, які замовляють дослідники.

Таким чином, проведення за таких умов планових робіт з поетапної ліквідації біоушкоджень стає неможливим через відсутність розв'язання зазначених вище проблем.

Актуальним і нерозв'язаним питанням залишається виконання запитів, які надходять з інших країн. В першу чергу, це – генеалогічні запити. Недосконалість нормативно-правової бази змушує дослідників свідомо надсилати листи з проханням знайти інформацію про той чи інший акт цивільного стану, окремі обставини з життя їхніх предків. А ми не можемо за це брати плату.

О. С. ТЕДЄВ,

директор Державного архіву Запорізької області

Шановні колеги!

Однією із проблем у діяльності державних архівних установ Запорізької області у 2009 році було забезпечення виконання постанови Кабінету Міністрів України від 05.08.2009 № 844 “Деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році”. Ця назва постанови у редакції від 05.08.2009, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2009 № 1112 назву змінено на “Деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України”.

Нагадаю, що у пункті 1 вказаної постанови було затверджено “Порядок безоплатних оформлення та видачі громадянам України у 2009 році державних актів на право власності на земельні ділянки”, який набрав чинності з 01.09.2009. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2009 № 1112 назву змінено на “Порядок безоплатних оформлення та видачі громадянам України державних актів на право власності на земельні ділянки”.

Згідно з пунктом 2 Порядку (у редакції від 05.08.2009) для одержання державного акта на право власності на земельну ділянку громадянин або уповноважена ним особа звертається з заявою про видачу такого акта до представника територіального органу Держкомзему, разом з заявою надає копію рішення органу місцевого самоврядування або районної державної адміністрації щодо передачі земельної ділянки у власність.

Рішення органів місцевого самоврядування до 01 січня 2002 року – відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 № 15-92 “Про приватизацію земельних ділянок” та рішення органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади (районних дер-

Директор Держархіву Запорізької області О. С. Тедєєв

жавних адміністрацій) з 01 січня 2002 року – відповідно до статті 118 Земельного Кодексу України.

Все це зрозуміло та правильно з точки зору громадян та органів Держкомзему. Але ж рішення до 01.01.2002 та й частина з них після 01.01.2002 органами місцевого самоврядування та районними державними адміністраціями вже передано на державне зберігання.

В постанові № 844 про це мова не йде. Тому на місцевому рівні кожен з нас самостійно приймав рішення та розробляв механізм надання копій рішень органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій для одержання громадянами своїх прав власності на землю.

З метою вирішення проблемних питань щодо матеріально-технічного та кадрового забезпечення у виконанні Постанови № 844 13.08.2009 я брав участь у засіданні колегії Головного управління Держкомзему у Запорізькій області, де розглядалося це питання. На колегії було скоординовано дії Державного архіву Запорізької області, Головного управління Держкомзему та його територіальних підрозділів, архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад щодо надання копій рішень щодо передачі земельних ділянок у власність. Через територіальні органи Держкомзему (землевпорядників) до цієї роботи було залучено сільські та селищні голови рад.

Вже з 1 вересня 2009 року до Держархіву області та архівних відділів райдержадміністрацій та міськрад почали надходити запити від органів місцевого самоврядування та громадян особисто щодо надання копій відповідних рішень.

До Держархіву з моменту дії постанови у 2009 році надійшло 323 запити від громадян щодо надання копій документів про відведення (приватизацію) земельних ділянок, за весь 2009 рік – 756. У 2008 році з таких питань зверталось 420 громадян.

У читальному залі архіву протягом вересня-грудня 2009 року самостійно працювали з документами з приватизації земельних ділянок у Запорізькій області в 1992–1995 роках представники 76 сільських та селищних рад з 17 районів, яким було надано завірені ксерокопії документів. У 2008 році зверталися 4 сільські ради з чотирьох районів області.

Всього заявникам було надано близько 4 тис. аркушів копій документів. З метою зняття навантаження на копіювальну техніку архіву та економії паперу, окремі представники територій для виготовлення копій надавали власну оргтехніку та папір, за такий рахунок було підготовлено близько 20 % відповідей.

У ході виконання Постанови № 844 загострилася проблема кадрового забезпечення архівних відділів райдержадміністрацій, у штаті яких тепер передбачено всього одну штатну одиницю.

Так, за 2009 рік архівними відділами райдержадміністрацій виконано 2 тис. 815 запитів соціально-правового характеру про виділення, приватизацію земельних ділянок, в т.ч. за 9 місяців – 1 тис. 026, за жовтень–листопад 1 тис. 789 запитів (станом на 1 грудня 2009).

На одного працівника архівного відділу лягли проблеми з підготовки відповідей на запити органів місцевого самоврядування та громадян, виготовлення копій за умови недостатнього матеріально-технічного забезпечення. Тільки завдяки професіоналізму, особистим якостям, вмінню працювати у складних умовах, на жодній з територій не відбулося зривів з боку архівних установ.

Крім того, з самого початку не було врегульовано механізм надання завірених копій рішень органів місцевого самоврядування або районних державних адміністрацій щодо передачі земельних ділянок у власність, що зберігаються в державних архівних установах. З метою економії часу та матеріально-технічних ресурсів, на території області місцеві державні архівні установи надавали органам місцевого самоврядування одну завірену копію рішення зі списком громадян, а органи місцевого самоврядування надавали витяги для кожного громадянина, які завіряли своєю печаткою. Якщо ж безпосередньо звертався громадянин, то надавалася відповідь у встановленому законодавством порядку.

Є ще один аспект проблеми, який ми виявили під час роботи з виконання Постанови № 844. Під час суцільного (поаркушного) перегляду документів місцевих рад за 1991-1997 роки, які знаходяться на державному зберіганні, працівниками держархіву області та представниками місцевих рад виявлено порушення у формуванні та оформленні справ. Це питання 22.10.2009 було розглянуто на засідання ЕПК держархіву і

прийнято рішення рекомендувати начальникам архівних відділів активізувати роботу на місцях щодо упорядкування документів (формування та оформлення справ).

І, як підсумок, вношу пропозиції:

1. У разі продовження роботи щодо безоплатного оформлення та видачі громадянам України державних актів на право власності на земельні ділянки, або іншої роботи державного масштабу, яка потребуватиме надання копій документів, які знаходяться на державному зберіганні, враховувати роль державних архівних установ у реалізації таких проектів.

2. Згідно з Постановою № 844 суттєво збільшено чисельність працівників Держкомзему та підпорядкованих йому територіальних органів. Тобто, проблему в кадрах для органів земельних ресурсів було поцито на рівні Кабінету Міністрів України.

На цей час гостро потрібне цільове збільшення штатної чисельності архівних відділів райдержадміністрацій та упорядкування структури державних архівів областей, приведення у відповідність до нормативів штатної чисельності працівників.

Ще одна проблема – зарахування до стажу державної служби окремих періодів роботи на посадах керівних працівників та спеціалістів (зокрема, на посадах завідувача відділу забезпечення фізичної схоронності документів, на посадах архівістів, архівістів I та II категорії).

Державним архівом Запорізької області 13.07.2009 від Ленінського районного суду м. Запоріжжя було одержано позовну заяву про визнання стажу державного службовця у справі № 2-3244/2009, де позивачем є Острогляд К.Г. (заступник директора до 08.05.2009), відповідачем – Державний архів Запорізької області, третіми особами – управління державної служби Голодержслужби України в Запорізькій області та управління Пенсійного фонду України Ленінського району м. Запоріжжя. Наступне засідання у справі призначено на 24.03.2010. Крім того, окремі працівники держархіву області – державні службовці, які у різні роки працювали на вищезгаданих посадах, звернулися з вимогою зарахувати цей стаж до стажу державного службовця.

Проблема визначення стажу державної служби для працівників місцевих державних архівних установ потребує законодавчого урегулювання на рівні Кабінету Міністрів України.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 № 826-р “Про посади працівників державних архівів областей, міст Києва та Севастополя” віднесено посади працівників державних архівів областей, міст Києва та Севастополя до категорій державних службовців:

4 категорія – посада директора;

5 категорія – посади заступників директорів та завідуючих відділами;

6 категорія – посади спеціалістів.

Учасники розширеного засідання колегії Держкомархіву

Отже, виникає питання, які ж саме “завідувачі відділів” та “спеціалісти” є державними службовцями.

Постановою Кабінету Міністрів України від 10.08.2004 № 1018 “Деякі питання оплати праці працівників державних і комунальних архівних установ” визначено перелік керівних працівників, фахівців державних і комунальних архівних установ, які виконують науково-методичні та виробничі функції, тобто не є “державними службовцями”.

А перелік посад працівників державних архівів областей, міст Києва та Севастополя, віднесених до категорій посад державних службовців на рівні Кабінету Міністрів України не визначено, хоча для працівників центральних державних архівів його визначено Постановою КМУ від 25.10.2002 № 1620.

Для розв’язання цих проблем, зокрема, у Державному архіві Запорізької області, ліквідації правових колізій, на мій погляд, потрібно готувати проект акту Кабміну, ініціаторами якого, у першу чергу, може бути Державний комітет архівів України разом із зацікавленими центральними органами виконавчої влади – Головдержслужбою, Міністерствами фінансів та юстиції.

З. В. КУШНІР,

*заступник директора – головний зберігач фондів
Державного архіву в Автономній Республіці Крим*

Шановні учасники колегії!

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07. 05. 1998 р. № 639 “Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надавати архівні установи, що утримуються за рахунок бю-

© З. В. Кушнір, 2010

джетних коштів” Державний архів в Автономній Республіці Крим проводить підготовку і видачу довідок (фактографічних, генеалогічних, біографічних, історичних, тематичних та майнових) на платній основі.

Наказом Державного архіву в Автономній Республіці Крим від 07. 04. 2009 р. № 28, зареєстрованим у Головному управлінні юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим 27. 04. 2009 № 6/571 – встановлено плату за надання послуг з виконання запитів з видачею архівних довідок про встановлення (підтвердження) прав.

Архів видавав довідки про підтвердження майнових прав громадян у 2009 році на платній основі, всього 733 довідки на суму близько 30 тис. грн.

У зв’язку з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 року № 844 “Деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році” Держкомархів України надіслав роз’яснення про порядок безкоштовної видачі громадянам “копій рішень органів місцевого самоврядування або районної державної адміністрації щодо передачі земельної ділянки у власність”.

Разом з тим, зазначена в листі норма регулює зовсім інші правовідносини, як за змістом, так і за суб’єктивним складом – а саме: порядок звернення громадян і порядок прийняття сільським, селищним, міським головою або уповноваженою ним особою заяви громадян про видачу державного акту про право власності на земельну ділянку.

Норма не містить положення про безкоштовну видачу копій відповідних рішень архівними установами.

Дія цих правових актів не поширюється на архівні установи, оскільки вони не виконують функції з “оформлення і видачі державних актів про право власності на земельні ділянки”.

Крім того, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 р. № 844 процедура одержання громадянами державного акту про право власності на земельну ділянку забезпечується комплексом заходів:

- 1) п. 5 цієї постанови передбачає збільшення чисельності працівників Держкомзему;
- 2) п. 3 цієї постанови передбачає виділення коштів на безповоротній основі із Стабілізаційного фонду;
- 3) одержувачем відповідних засобів є “Центр державного земельного кадастру” і установи, віднесені до сфери управління Держкомзему та Міністерства охорони навколишнього природного середовища (п. 2 Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для виконання заходів з безкоштовного оформлення й видачі громадянам України державних актів права власності на земельні ділянки).

Заходи щодо цільового виділення коштів не торкнулися архівних установ.

Державному архіву в Автономній Республіці Крим на 2009 рік затверджено кошторис з надання платних послуг у сумі 18,7 тис. грн. Архівом виконано на суму 113,7 тис. грн.

1. За рахунок оренди приміщень – 37,7 тис. грн. (оплата тепловодоелектропостачання, частково послуги охорони корпусу № 2).

2. Обробка документів організацій на 19,6 тис. грн.

3. Фотокопіювання документів за договором з Товариством російських німців – 12,9 тис. грн.

У зв'язку з недостатнім фінансуванням з Держбюджету України основних заходів, на які було спрямовано кошти спеціального фонду у 2009 році були:

- послуги охорони приміщень – 19,1 тис. грн.;

- теплопостачання – 8,4 тис. грн.;

- електроенергія – 8,3 тис. грн.;

- матеріально-технічне постачання – 31,4 тис. грн. (придбання архівних коробок, обкладинок, картону, паперу, бланків, запасних частин до ксерокса, деталей до комп'ютерів і тощо);

- послуги зв'язку – 2,8 тис. грн.;

- оплата послуг з оформлення свідоцтв про право власності – 3,7 тис. грн.;

- технічна перевірка заземлених пристроїв – 2,8 тис. грн. тощо.

Припускаючи тимчасові труднощі з організації охорони будинків Держархівом в АРК наприкінці 2009 року було зарезервовано 23,1 тис. грн., з них за охорону сплачено у січні 2010 року 20,7 тис. грн., а решту, що залишилася, на оплату послуг зв'язку.

Архівні установи Автономної Республіки Крим також надавали послуги з виконання запитів майнового стану. Після одержання роз'яснення послуги на ці запити стали безкоштовними. Недоотримано за IV квартал 2009 року майже 32 тис. грн.

Державний архів в Автономній Республіці Крим звернувся за роз'ясненням до Головного юридичного управління Ради міністрів АРК 15. 12. 2009 р. № 01-28/880. Але відповідь дотепер не отримано. У січні (21. 01. 2010 р. № 01-28/47) архів звернувся за роз'ясненням до Головного управління юстиції Міністерства юстиції в Автономній Республіці Крим і одержав відповідь про те, що “запити громадян про видачу копій рішень органів місцевого самоврядування, державних адміністрацій про видачу громадянам земельних ділянок належать до категорії майнових, а не соціальних і що архів має право надавати такі послуги на платній основі.

У Державному архіві в Автономній Республіці Крим перебувають на контролі такі питання: ремонт даху корпусу № 1, (у 2009 році мали місце протікання в архівосховище), придбання архівних коробок, лінолеуму в архівосховище корпусу № 1 і корпусу № 2, встановлення ого-

рожі корпусу № 1 та установки нових вікон у робочих кабінетах, а ще багато заходів на які кошти з Держбюджету України не виділяються, втім основне питання – це цілодобова охорона приміщень.

Н. Д. БУЦЕНКО,

директор Державного архіву Донецької області

Шановні колеги!

Як відомо, сучасні інформаційні технології, які впроваджуються в архівній галузі, надають можливість створювати електронні копії документів шляхом їх сканування. Це стало базою для створення фонду користування та страхового фонду в нашому архіві.

У 2004 році архівом придбано книжковий сканер Minolta MS7000 з програмою для сканування документів в градації сірого кольору. На цей час архів має локальну мережу з доменною структурою, 4 комп'ютери з додатковими жорсткими дисками об'ємом 150–300 гігабайт (ця цифра не відображає загальну кількість комп'ютерів в архіві на той період). З 2005 року розпочато роботу зі створення фонду користування – перекладу документів в електронний вигляд. За період роботи з 2005 року по серпень 2006 року було відскановано 52,5 тис. документів. Скануванням документів займалися працівники відділу інформаційно-пошукових систем. Справи сканували цілком, а після завершення сканування на обкладинці справи та на листі-засвідчувачі робили примітку про наявність електронної копії документа. Таку примітку роблять і в описі справ. На цьому етапі ми зберігали електронні копії документів на зовнішніх жорстких дисках в форматі jpg (джей-пег) з якістю зображення до 90 %, що на відміну від розповсюдженого формату tif (тіф) дало можливість зменшити об'єм збережених цифрових копій в десятки разів з невеличкою втратою якості.

При необхідності під час сканування документів проводилася реставрація текстових документів в електронному вигляді з використанням комп'ютерних технологій, що дозволяло усунути різноманітні дефекти (нечіткість тексту, слабкий контраст, плями тощо) та забезпечувало збереження оригіналу документа.

Для обліку документів, переведених в електронний вигляд, було створено обліково-довідкову базу даних “Сканування”. Вона містить інформацію про архівні шифри сканованого документа (№№ фонду, опису, справи, аркушів), кількість файлів, дату створення електронної копії документа, прізвище оператора, дату перепису інформації на сервер, № вінчестера, примітки.

Проведена робота дала можливість архіву припинити видачу документів дореволюційних фондів до читального залу, посилити збереженість архівних документів, а користувачі вивчали документи за до-

помогою комп'ютера. Таким чином, 2005 рік став відправною точкою роботи архіву в новому форматі.

3 серпня 2006 року на базі нашого архіву було проведено експеримент з видачі користувачам читального залу лише цифрових копій документів. Організацію роботи в цьому напрямку було покладено на заступника директора з інформатизації. Всього в проведенні експерименту було задіяно 3 відділи: відділ ІПС, відділ зберігання документів та відділ використання документів.

Було розроблено “Порядок користування документами НАФ України у читальному залі державного архіву Донецької області під час проведення експерименту”. Замовлення користувача на перегляд архівних справ в електронному вигляді надходило до відділу зберігання документів. Працівники відділу поаркушно переглядали замовлені справи та передавали їх відділу ІПС на сканування. Справи сканували, облікові дані заносили до БД “Сканування”. Потім справи повертали до відділу зберігання. Працівник відділу ІПС забезпечував підготовку замовлених копій відсканованих файлів, які переписувалися на жорсткий диск комп'ютера працівника читального залу. Користувачі переглядали замовлені документи на комп'ютері за допомогою локальної мережі, встановленої у читальному залі. Після завершення роботи користувача з документами в електронному вигляді працівник відділу ІПС по локальній мережі знищував видану інформацію на комп'ютері в читальному залі і записував інформацію для наступного користувача. Для попередження несанкціонованого копіювання інформації дисководи на комп'ютерах, за якими працюють користувачі, було відключено. Консультації по роботі з електронними документами користувачам надавав працівник читального залу. Спочатку сканування проходило тільки на замовлення користувача. Тобто, якщо він замовляв декілька аркушів із справи, ми сканували тільки їх. Це був вимушений крок, щоб встигнути відсканувати замовлений матеріал в строк. Але при такому режимі роботи виникали труднощі. Накопичувався частково відсканований матеріал із справи, який зберігався на сервері. Потім треба було повертатися до справи та сканувати решту аркушів. Пізніше, якщо справи були невеличкі за об'ємом, їх починали сканувати цілком.

На початку експерименту у читальному залі архіву було встановлено 3 комп'ютери: 1 – для працівника читального залу, 2 – для користувачів. У 2009 р. було встановлено ще один комп'ютер для користувачів. Крім відсканованих документів користувачі мають можливість працювати з електронними версіями путівника архіву, анотованим реєстром описів дореволюційних фондів, описами справ, каталогами тощо. Для управління електронними каталогами на сервері читального залу і, взагалі в локальній мережі архіву, інтенсивно ведеться розробка програми “Читальний зал”.

Початок проведення експерименту привів до спротиву користувачів, які не бажали працювати з документами на комп'ютері. Тепер, навпаки, вони просять відсканувати необхідні їм матеріали не тільки дорадянського періоду. Крім того, збільшилася кількість дослідників, які працюють з документами за допомогою комп'ютера. Але через відсутність достатньої кількості сканерів та працівників, архів не завжди встигає сканувати документи на замовлення.

У 2008 році ми встановили серверну шафу, на спеціальних полицях якої змонтовано сервер Dell PowerEdge 2950 (делл пауер ейдж) та ДБЖ (джерело безперебійного живлення - батарея). Сервер має 4 гігабайти оперативної пам'яті, два 4 ядерні процесори, 2 жорсткі системні диски, об'єднані в рейд масив RAID-1 (рейд один) (дзеркало), та 4 жорсткі диски, об'єднані в рейд масив RAID-5 (рейд п'ять). Це дає можливість організувати віртуальний жорсткий диск ємністю 2 терабайти, який має високий рівень захисту від втрати даних. На сервері встановлено оперативну систему FreeBSD 7.0 (фрі-бі-ес-ді). Завдяки серверу велася розробка системного розміщення даних, тепер страхова копія файла створюється в автоматичному режимі.

На 01.01.2010 р. відскановано 371,5 тис. документів.

Ми відпрацювали в такому режимі 5 років і тепер можна підбити підсумки. Головні наші здобутки архівістів це:

- припинення видачі з архівосховищ до читального залу документів дореволюційного періоду, що дає позитивний результат в забезпеченні збереження оригіналів документів;
- можливість надання електронних копій документів користувачу через 10–15 хвилин з моменту отримання замовлення при наявності вільного комп'ютера в читальному залі та відсканованих справ;
- фонд користування можна перевести в страховий фонд на плівку (при наявності необхідного обладнання).
- Разом з тим є багато проблем, які потребують вирішення:
- відсутність єдиної методики роботи з документами в електронному форматі;
- відсутність ліцензійних програм або фінансування на їх створення (в архіві програмуванням займається заступник директора архіву з інформаційних послуг);
- відсутність технічних можливостей архіву для задоволення потреб користувачів у перегляді документів в електронному форматі (потрібні додаткові сканери, комп'ютери для оснащення читальних залів архіву, фінансування для придбання жорстких дисків, додаткових полиць до серверної шафи);
- залишається невизначеним порядок доступу до інформації в електронному вигляді з урахуванням категорій: користувачі, пра-

цівники архіву, керівники архіву, адміністратори системи. Для кожної з цих груп повинні бути встановлені повноваження. Для захисту інформації в електронному вигляді необхідно розробити заходи щодо недопущення випадкового або навмисного внесення змін в інформацію та програмні засоби її обробки. Збереження носіїв з резервними копіями БД повинні вилучити можливість доступу до них сторонніх осіб;

- відсутність фінансування на проведення робіт з оцифрування документів та забезпечення їх зберігання;
- необхідність надання постійної допомоги користувачам під час роботи на комп'ютері,
- збільшення кількості розшитих справ, які проходять процедуру сканування,
- призупинення інших видів робіт (набір інформації до бази даних) працівниками відділу ПС в зв'язку зі збільшенням об'єму робіт по скануванню,
- відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів: програмістів, системних адміністраторів, спеціалістів для роботи на сканері, палітурників, реставраторів документів.

Таким чином, перехід архіву на нові умови роботи з документами в електронному вигляді є безумовно позитивним кроком, але ця робота повинна проходити поетапно. Доступність інформації в електронному вигляді для користувачів повинна забезпечуватися технічною надійністю функціонування системи, регулярною підтримкою її точності та повноти, а також використанням ліцензійних антивірусних програм та їх постійним оновленням. Але всі ці роботи неможливо проводити без фінансування. Нині ми наблизилися тієї критичної межі, перехід за яку означає дестабілізацію роботи архіву. Фінансування на ці цілі повинно бути вагомим та стабільним. Тоді буде можливість займатися розробкою програми введення інформації, закупівлею ліцензійного обладнання, а також підтримувати його в робочому стані (супроводження, обслуговування комп'ютерного та мережевого обладнання) та інше. Крім того, виконання роботи з переводу документів в електронний формат потребує модернізації існуючої електромережі архіву, а також підключення її до більш потужного живлення електрострумом двох корпусів архіву. Ідеальним рішенням було б зв'язати швидкісним оптоволоконним інтернет-зв'язком дві будівлі держархіву з метою подальшого покращення обміну інформацією і організації більш потужної системи створення електронного страхового фонду.